

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kaukinen, R. (2022). Miten vuorovaikutusosaaminen kehittyy ammatillisessa opettajankoulutuksessa? Teoksessa Murumäki, S. and Haapamäki-Niemi, H. (toim.) *Yhdessä – näkökulmia vuorovaikutuksen oppimiseen ja opettamiseen: Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2022*, pp. 105-111. Äidinkielen opettajain liitto. Helsinki.

PLEASE NOTE! This is an electronic self-archived version of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Kaukinen, R. (2022). Miten vuorovaikutusosaaminen kehittyy ammatillisessa opettajankoulutuksessa? In Murumäki, S. and Haapamäki-Niemi, H. (eds.) *Yhdessä – näkökulmia vuorovaikutuksen oppimiseen ja opettamiseen: Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2022*, pp. 105-111. Äidinkielen opettajain liitto. Helsinki.

Ruut Kaukinen (FM, AmO) toimii opettajankouluttajana Haaga-Helia Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Hän innostuu pedagogina erityisesti yhdenvertaisuutta ja osallisuutta edistävästä vuorovaikutuksesta ja opiskelijaymmärryksestä oppimisprosessien muotoilussa. Kaukinen on toiminut kahden vuosikymmenen ajan ammatikorkeakoululehtorina.

Miten vuorovaikutusosaaminen kehittyy ammatillisessa opettajankoulutuksessa?

RUUT KAUKINEN

”Vuorovaikutusopinnot ovat vahvistaneet näkemystäni vuorovaikutuksen merkityksestä ohjaus- ja opetustyössä. Tunnistan paremmin oman vuorovaikutukseni vahvuuksia ja kehittämiskohtia. Minulla on myös paljon uusia keinoja toimia opiskelijoiden kohtaamisissa.” Ote ammatillisen opettajaopiskelijan osaamiskansiosta kiteyttää olennaisen: vuorovaikutusosaaminen on keskeistä opetus- ja ohjaustyössä.

Artikkelissa kuvaan vuorovaikutusosaamisen hankkimista ja osoittamista osaamisperustaisessa ammatillisessa opettajakoulutuksessa. Esi-tän opettajakoulutuksemme vuorovaikutusosaamisen kriteereitä sekä mahdollisuuksia osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen. Lopuksi jaan opettajaopiskelijoiden kokemuksia heidän vuorovaikutusosaamisensa kehittymisestä opettajakoulutuksen aikana.

Vuorovaikutusosaamisen kriteerit kumpuavat työssä tarvittavasta osaamisesta

Vuorovaikutuksen osaamiskriteerit ammatillisessa opettajakoulutuksessa liittyvät ensisijaisesti kehitysohjelman ammattitaitovaatimukseen, jonka mukaan opettaja kehittää vuorovaikutustaitojaan avoimesti ja luovasti moninaisuutta arvostaen. Oppimista tukevana lähtökohdانا on vuorovaikutuksen tutkiminen. Sitä ohjaavat seuraavat osaamisen kriteerit:

- Kohtaan opiskelijani antamalla heille aikaa, huomiota ja kunnioitusta.
- Luon mahdollisuuksia dialogille osana opetusta ja ohjausta.
- Ohjaan yksilöitä ja ryhmiä ottaen huomioon opiskelijoiden kulttuurisen moninaisuuden. (Ammatillisen opettajan kehitysohjelma 2021–2022.)

Vuorovaikutusosaamista henkilökohtaisista lähtökohdista

Opiskelijan henkilökohtaisessa kehityssuunnitelmassa tunnistetaan jo olemassa olevaa vuorovaikutusosaamista ja pohditaan yhdessä mahdollisia tapoja hankkia osaamista. Keskustelua ohjaavat osaamiskriteerit, ja opiskelijalla on aktiivinen rooli oman vuorovaikutusosaamisensa saavuttamisen suunnittelussa.

Seuraava vuorovaikutusosaamisen osoittamisen kuvaus tarjoaa hyviä näkökulmia:

- Kuvaa opettajana toimiessasi, valitsemassasi opetus- ja ohjaustilanteessa, vuorovaikutus- ja ohjausorientaatiotasi. Pohdi, miten arvosi ja kokemustautasi vaikuttavat vuorovaikutukseesi.
- Kuvaa, miten käsittelet opettajana vuorovaikutusta estäviä toimintatapoja ja edistät jokaisen opiskelijan turvallisuuden kokemusta opetus- tai ohjaustilanteessa.
- Kuvaa, miten rakensit dialogista tilaa ja luottamuksellista pedagogista suhdetta opetus- tai ohjaustilanteessa.

- Kuvaa vuorovaikutussuhteita, jännitteitä ja ryhmän rakenteita (esim. status, valta, psyykkiset ja sosiaaliset tunteet).
- Kuvaa myös, miten vahvistat luottamuksellisia vuorovaikutussuhteita esimerkiksi kuuntelemisen ja puheeksi ottamisen taidoilla.
- Kuvaa sanatonta ja sanallista viestintää opetus- tai ohjaustilanteessa.
- Kuvaa, miten huomioit kaikki opiskelijat mm. käyttämässäsi kielessä, sisällön muotoilussa ja näkökulman valinnoissa sekä sanattomassa viestinnässä ja mikrokohtaamisissa.
- Kuvaa, miten pääsitte vuorovaikutuksessa ohjaus- tai opetustilanteelle asetettuihin tavoitteisiin.
- Arvioi omaa vuorovaikutusosaamistasi suhteessa ammattitaitovaatimuksiin ja osaamiskriteereihin. Tunnista myös edelleen kehittämisen tarpeita ja mahdollisuuksia.
- Minkälaisia muutoksia havaitsit itsessäsi (ajattelussasi, toiminnassasi, tunteissasi, asenteissasi)?

Vuorovaikutusosaamisen osoittamisen kuvaus. 2021–2022. Haaga-Helia ammatillinen opettajankoulutus.

Tapoja hankkia ja osoittaa vuorovaikutusosaamista

Erityisesti opetusharjoittelussa hankitaan vuorovaikutusosaamista. Sen omaksumista tukee vuorovaikutuksen tukiaineisto, joka on kehitetty Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa [Oppijan oikeus – opettajan taito](#) -hankkeessa. Kehittämistyön taustalla on tutkimus, jossa selvitettiin toisen asteen opiskelijoiden tarpeita heidän hyvinvointinsa tukemiseksi. Tutkimuksessa korostui opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutussuhde (Kaukinen 2020). Tukiaineisto sisältää itsenäisiä reflektiotehtäviä, verkkotyöpajoja ja tarttumapintaa vuorovaikutusosaamisen hankkimiseksi ja osoittamiseksi opetusharjoittelussa. Tukiaineiston keskeisiä teemoja ovat vuorovaikutuksen merkitys opettajan työssä, tuen

kokemuksia mahdollistava vuorovaikutussuhde opetus- ja ohjaustyössä sekä tavoitteellinen tiedon rakentaminen ja esittäminen.

Opetusharjoittelun ohella toinen keskeinen tapa hankkia vuorovaikutusosaamista on osallistua vuorovaikutusprosesseihin vertais- tai ohjaajaakohtaisissa ryhmissä. Viimeksi mainituissa ohjaajaopettajan tehtävä on lähinnä mahdollistaa tiloja, joissa vuorovaikutusoppimista voi tapahtua. Vertaisryhmissä esimerkiksi havainnoidaan toisten opiskelijoiden opetusharjoittelutilanteita ja annetaan niistä palautetta, rakennetaan yhdessä uutta tietoa ja reflektoidaan. Niissä myös tutkitaan säännöllisesti, miten ryhmän vuorovaikutus on prosessissa edennyt ja kehittynyt.

Ammatilliseksi opettajaksi kasvun prosessia tukee osaamiskansio, johon voi koota esimerkiksi reflektiivistä, tiedollista ja kokemuksellista näyttöä vuorovaikutusosaamisesta. Sisältönä voi olla esimerkiksi videoita opetus- tai ohjaustilanteista, pedagoginen käsikirjoitus, jossa on huomioitu erityisesti kieli- ja kulttuuritietoisuus opettajan vuorovaikutuksessa, tai oman työyhteisön vuorovaikutusprosessien kehittämissuunnitelma.

Vuorovaikutusosaaminen kehittyä opettajankoulutuksen aikana

Osaamisperustainen opetussuunnitelma keskittyy opintopisteiden ja arvosanojen sijaan henkilökohtaiseen kehittymiseen, osaamisen tunnistamiseen, tunnustamiseen, hankkimiseen ja osoittamiseen. Monelle opettajaopiskelijalle asetelma on alkuun haastava aiempien, toisenlaisten opiskelukokemusten perusteella. Prosessin päättyessä opiskelijoiden kokemukset ovat kuitenkin myönteisiä. He kokevat, että osaamisperustaisuus on mahdollistanut merkityksellisen kasvutarinan pedagogina, ja ovat valmiita toimimaan opintojen jälkeen monenlaisissa opetus- ja ohjaustehtävissä.

Haaga-Helia ammatillisessa opettajankoulutuksessa pilotoitiin luvu-
vuonna 2020–2021 opetusharjoittelun vuorovaikutustyöpajoja, joiden lisäksi vuorovaikutusosaamisen kehittymistä ohjasivat verkkoaktiviteetit.

Lähes kaikki pilotoinnin seurantakyselyyn osallistuvista pitivät vuorovaikutusosaamista erittäin merkittävänä ammatillisen opettajan työssä. He kokivat saaneensa välineitä siihen, miten purkaa vuorovaikutusta estäviä ajattelu- ja toimintatapoja. Valtaosa vastaajista kertoi kehittyneensä erityisesti kuuntelemisen taidoissa ja opiskelijan turvallisuuden kokemuksen vahvistamisessa vuorovaikutustilanteissa. Lähes kaikki kokivat, että erityisesti tietoisuus kielestä ja viestintätyyleistä opetus- ja ohjaustilanteissa lisääntyi. Yleinen kokemus oli, että vuorovaikutusopintojen jälkeen he osaavat huomioida merkittävästi paremmin vuorovaikutuksessaan sisällöllisen rakenteen ja moninaiset havainnollistamisen tavat.

Lopuksi

Opettajaopiskelija tiivistää seuraavasti vuorovaikutusosaamisensa tavoitteet:

Opettajan suhde opiskelijoihin perustuu vuorovaikutukseen. Haluan pohtia sitä, kuinka luon tuleviin oppilaisiini avoimen ja luottavaisen suhteen, jotta he voivat lähestyä minua helposti aina tarvittaessa, etenkin ongelmatilanteissa. Haluan oppia tuntemaan oppilaani ja ymmärtämään heidän persoonansa ja oppimistarpeitaan. Ilman hyviä vuorovaikutustaitoja on vaikea luoda luottamuksellista suhdetta. Työssäni opettajana pyrin olemaan kuunteleva, ymmärtäväinen ja avarakatseinen. Haluan tutkia sitä, kuinka tämä todella toteutuu työssäni.

Artikkeli on tiivistelmä Kaukisen aiemmin julkaistusta kirjoituksesta: Vuorovaikutusopintoja osaamisperustaisesti – miten vuorovaikutusosaaminen kehittyy ammatillisessa opettajankoulutuksessa? Julkaistu eSignals Pro -sivustolla 13.12.2021. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121360264>

Lähteet

Ammatillisen opettajan kehittämishjelma 2021–2022. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu. https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2021-04/ope_21-22.pdf

Gkogkidis, V. & Dacre, N. 2021. How to use Lego Serious Play as a Gamification Teaching and Learning Framework? A Responsible Management Approach. *SBS Working Paper Series*, 2021. Saatavilla: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3829949>

Kiviniemi, K. 2013. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkeakoulutuksen haasteena. Teoksessa J. T. Hakala & K. Kiviniemi (toim.), *Vuorovaikutuksen jännitteitä ja oppimisen säröjä. Aikuispedagogiikan haasteiden äärellä*. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, s. 163–178.

Kaukinen, R. 2020. Opettajan tukea antava vuorovaikutusosaaminen opettajan ja opiskelijan vuorovaikutussuhteessa. eSignalsPro. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajan-tukea-antavan-vuorovaikutusosaamisen-tarkastelua-opettajan-ja-opiskelijan-valisessa-vuorovaikutussuhteessa/#939e9874> Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Mäki, K. 2019. Ammattikorkeakoulupedagogiikka – tiedon ja aidon oppimisen rajapinnassa. Teoksessa Hannu Kotila (toim.) *Ammatilliseksi opettajaksi*. Haaga-Helian julkaisuja 10/2019, s. 81–92.

Laajala, T. 2019. Osaamisperustaisuuden rakentuminen ammattikorkeakoulussa. Opetussuunnitelmateoreettista jäsentelyä. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.), *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Tampere University Press, 439–467. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-008-3>

Laukia, J. 2018: Osaamisperustaisuus on luonut uuden oppimiskulttuurin. eSignals. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/osaamisperustaisuus-on-luonut-uuden-oppimiskulttuurin/#939e9874>

Opettajan pedagogisten opintojen osaamismerkkit 2021–2022. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Saatavilla: <https://sites.google.com/view/haeosaamismerkki/aloita-t%C3%A4st%C3%A4>

Saranpää, M. 2012. Arvostan osaamista, arvioin osaamisia. Kriteerien kriteerit. Teoksessa H. Kotila & K. Mäki (toim.), *Ammattikorkeakoulupedagogiikka 2*. Helsinki: Edita.

Ward, J. R. & McCotter, S. S. 2004. Reflection as a visible outcome for pre-service teachers. *Teaching and Teacher Education* 20 (3), s. 243–257.